

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 6

Årgång 74

2019

Välkommen in till Mellby mekaniska museum! säger vår profil i detta nummer av Västgötabygden, Börje Gustavsson. Läs mer med början på sidan 10. Foto: Ann-Britt Boman.

God Jul och Gott Nytt År!

**Glöm inte att förnya prenumerationen
– se mittuppslaget! Du vill väl fortsätta
att läsa Västgötabygden även nästa år?**

HKH Kronprinsessan Victoria

Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna
 Bilden ovan är tagen vid Kronprinsessans vandring i
 Västergötland i september 2017.

Kungliga Hovstaterna

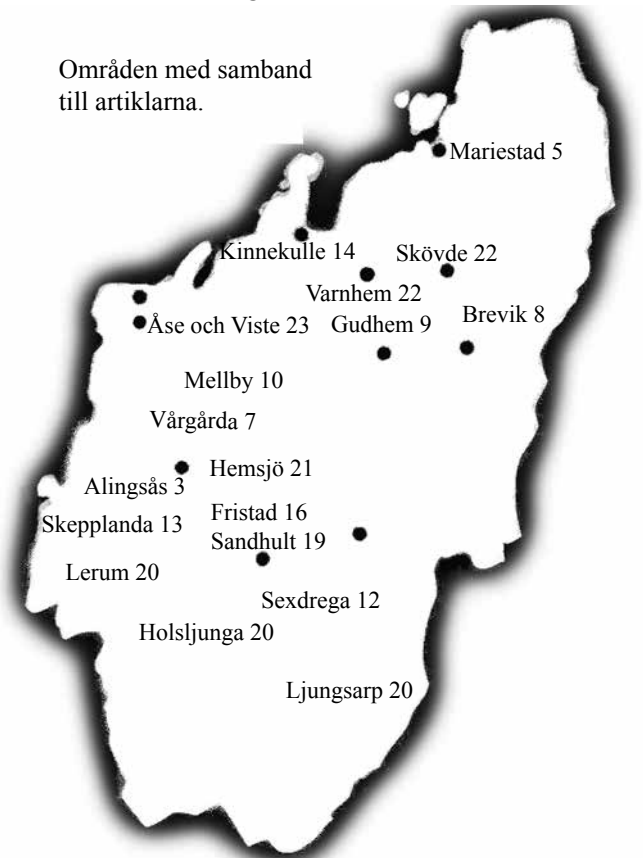
Foto: Raphael Stecksén, Copyright: Kungahuset.se

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
 natur- och kulturminnesvård.
 Medlemstidskrift för
 Västergötlands Hembygdsförbund
 Årgång 74
 Utkommer med 6 nummer per år
 Avgift 2019 150:-

Områden med samband
 till artiklarna.

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Tidsresor och demokratijubileum	4
Mariestadsbygdens spännande historia	5
Först frimärket sedan julkortet	6
Julaskölning förr i tia	7
Torpvandring med bil i Brevik	8
Hembygdsvänner serverar trankaffe	9
Profilen – Börje Gustavsson vill levandegöra den tid som vi nyss har upplevt	10
Föreläsning i Sexdrega	12
Föreningskamp i Hökerum	12
Bondesamhället i backspegeln	13
Kinnekulle, förändringarnas berg	14
Vintervyer över viken	15
Julminnen från barndomen	16
Vem blir Årets Hembygdsförening?	18
Kulturgärning i Sandhult.....	19
Gräne gruva (besök från Ljungsarp).....	20
Mjölkpallen i Lerum	20
Femtioårskalas i Hemsjö.....	21
Årets Hembygdsbok.....	21
Agda Österbergs liv, en föreläsning.....	22
Åse och Viste Hembygdsförening har fyllt 100....	23
Redaktionen	23

Redaktör och ansvarig utgivare:

Monika Moberg Kilefors, Norra Bergvägen 16 B,
 541 32 Skövde. Tel: 070 64 25 670.

E-post: redvastgotab@gmail.com

Tryck: Åtta.45 Infomedia, Vårgårda 2019.

Sex nummer per år med utgivning i slutet av februari,
 april, juni, augusti, oktober och november.

Manus senast: 10/1, 10/3, 10/5, 10/7, 10/9 och 10/10.

ISSN 0346-4954 www.hembygd.se/vastergotland

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på tio personer som träffas ett par, tre gånger per år och har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre (se sidan 23) som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex nr av Västgötabygden per år.

Vill du prenumerera eller har en adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512-105 50, kontorstid på torsdagar 9–15 eller e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

I det här numret är vi 18 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Ordföranden har ordet!

Nya böcker minner om svunnet bondesamhälle – men var är framtidsbilden?

Flera nytvunna böcker tar upp våra frågor och intressen inom hembygdsrörelsen. De beskriver på ett utmärkt sätt utvecklingen av landskapet/samhället oftast fram till 1950- och 1960-talen, men jag saknar en analys av utvecklingen om vi skulle dra alla utvecklingslinjer fram till förslagsvis år 2030.

Vad händer med jordbruket, skogen, landskapet och landsbygden om vi tar ställning inom hembygdsrörelsen om hur vi önskar att framtiden ska se ut?

Hur kan vi ta del i miljömålen som såväl riksdag som regionen lagt fast? Hur kan vi påverka?

Nu blir det **mycket** musealt och **lite** framtidsinriktat. Hur ändrar vi detta?

Leif Brunnegård: För, då och nu

Leif, som under många år varit redaktör för Västgöta-bygden, har här gjort en serie på tre bilder och lite text. Detta blir till en spännande historia och vi kan se hur saker och ting har förändrats under de senaste 100 åren.

Några rubriker: Från öppen låga till induktionshäll – Dammsugaren en hundraåring – Symaskinens gästspel – Från tvättbräda till tvättmaskin – Frysbox i stället för saltbalja.

Bo Björklund: Bondesamhället i backspegeln

Här skildras hur landskapet/samhället gjort en nästan ofattbar omställning.

I början av århundradet var halva befolkningen sysselsatt i jordbruket och i slutet bara några få procent. I text och bilder berättas från fem socknar i Göta Älvdalen. 1928 cyklade fotografen Anders Sjuberga-Karlsson omkring och skapade vykort, från de då levande familjeföretagen. Jordbruk, skogsbruk och mejerinäringen beskrivs.

Läs även Hans Menzings presentation av boken på sidan 13.

Tore Hagman: Vår tid med jorden

En dokumentation med svart/vita fotografier över småbrukare i främst Sjuhäradsbygden under 1980- och 1990-talen. Historien börjar med den hyllade boken *Mulens marker*, som utkom 1987. För en eller två generationer sedan såg allt helt annor-

lunda ut – det gamla kulturlandskapet är borta. Vårgårdabon Tore är en observant och god fotograf, som redan planerar för nästa bokprojekt.

Det är min förhoppning att även några olika framtidsscenariot kan beskrivas – kanske av barn och ungdomar i ett projekt som hembygdsförbundet ansökt om hos Västra Götalandsregionen.

Regionen ämnar starta Sveriges första Landskapsobservatorium och här ansöker vi nu om att försöka beskriva landskapets utveckling samt framtidsbilder i Västsverige med våra samlingar, dokumentation samt hembygdsgrändar som bakgrund.

Natur- och kulturmiljö

Sveriges Hembygdsförbund håller på att ta fram ett åtgärdsprogram om natur- och kulturmiljön, som nu ligger hos oss i de regionala förbunden för remissyttrande.

Sveriges Hembygdsförbund har haft ett välbesökt höstmöte i Stockholm och här gjordes avspark för demokratins 100-årsjubileum.

Hur skall hembygdsrörelsen uppmärksamma jubileet från början av 1920-talet och som ledde fram till den första allmänna röstningen för alla, som skedde i valet 1921?

Sven-Åke Mökander

Tidsresor och demokratijubileum

Flera kulturarvsföreningar och museer i Västra Götaland, varav en del finns med i Kulturkatalogen Väst, har verksamhet som är inspirerad av "tidsresemetoden". De besökande barnen får pröva sysslor från förr, ha på sig kläder som man hade förr – göra en "tidsresa" och uppleva hur det kan ha varit att leva förr i tiden.

Den 25 och 26 november välkomnar Västra Götalandsregionen till dagar om tidsresor i Vänersborgs och Tidaholms museer. Kanske har de dagarna redan gått när detta nummer av Västgötabygden kommer ut till er prenumeranter, men det hindrar ju inte att kreativa personer kan skapa sina egna tidsresor ute i hembygds- och kulturarvsföreningar, gillen och bygdegårdar nästa år. **Se även sidan 12.**

Bilden visar juristen Eva Andén och personalen på hennes advokatbyrå när de går för att rösta för första gången, september 1921. Reproduktion: KvinnSam, Göteborgs universitetsbibliotek. En artikel av Fia Sundevall. "Den allmänna rösträtten – när infördes den? Demokrati100.se, www.demokrati100.se/den-allmanna-rostratten-nar-infordes-den (hämtat 2019-10-27)

Demokratijubileum 2018–2021

Demokrati100.se är en satsning för att öka kunskapen om tillkomsten av den allmänna och lika rösträtten för hundra år sedan. Bakom projektet står Kungliga biblioteket och Riksbankens Jubileumsfond tillsammans med ett nätverk av forskare och företrädare för bibliotek, arkiv och museer.

Det finns olika teman som Förutsättningar – Omvärld – Aktörer – Platser och former – Begränsningar.

Den allmänna rösträtten – när infördes den?

av Fia Sundevall (den 27 november 2018)

Författaren är docent i ekonomisk historia och verksam vid Stockholms universitet samt Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek. Leder forskningsprojektet "Allmän rösträtt?: rösträttens begränsningar efter 1921" www.allmanrostratt.se/

"När fick Sverige allmän rösträtt? Frågan kan framstå som enkel att besvara. Ändå anger forskare, journalister, politiker och museer inte sällan olika årtal. Svaret är nämligen beroende av vilket perspektiv som anläggs och vad vi lägger i begreppet 'allmän rösträtt'.

Till exempel konstaterade Dagens Nyheter i sin årskrönika 1909 att Sverige under året hade infört och tillämpat allmän rösträtt. Men det skulle dröja till september 1921 innan kvinnor fick rösta. Det som hade skett 1909 var att riksdagen beslutat att avskaffa de så kallade penningstrecken (krav på årsinkomst över en viss summa, alternativt att äga eller arrendera en fastighet över ett visst taxeringsvärde), vilket innebar att ett ökat antal av landets män fick rösträtt.

Rösträttens viktiga datum

Betyder det att allmän rösträtt för män infördes 1909 – och allmän rösträtt i könsneutral mening infördes 1921? Det är en vanlig tolkning, men det förekommer också att andra årtal lyfts fram som den allmänna rösträttens födelseår, och då särskilt åren 1918 och 1919.

Förklaringen är denna:

Den 17 december 1918 beslutade den extrainkallade riksdagen att allmän och lika rösträtt skulle införas. Detta viktiga principbeslut lade i sin tur grunden för de lagändringar som möjliggjorde rösträtt för kvinnor. Eftersom rösträtten reglerades i grundlagen gällde särskilda regler för lagändring, nämligen att två likadana beslut fattas av två riksdagar, det vill säga med ett riksdagsval emellan.

Den 24 maj 1919 fattade riksdagen det första av de två grundlagsändringsbesluten. I och med detta ansåg många, däribland Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt, LKPR, att reformen var i hamn.

Hösten 1920 hölls det sista svenska riksdagsvalet där enbart män hade rösträtt.

Den 26 januari 1921 fattade riksdagen det andra och bekräftande grundlagsändringsbeslutet. Därmed ändrades grundlagen och kvinnor fick rösträtt. På hösten samma år ägde det första riksdagsvalet rum där kvinnor fick rösta. Detta var också det första riksdagsvalet där kvinnor var valbara, det vill säga kunde väljas till riksdagsledamöter. Fem kvinnor, Kerstin Hesselgren, Elisabeth Tamm, Nelly Thüring, Bertha Wellin och Agda Östlund, valdes in och de tillträdde sina riksdagsplatser när riksdagen öppnade 1922."

Läs fortsättningen av Fia Sundevalls artikel på hemsidan – demokrati100.se/

Monika Moberg Kilefors

Mariestadsbygdens spännande historia

Hertig Karl var yngst bland Gustav Vasas pojkar och lärde sig att skulle han komma någonstans så måste han ordna det själv. Det märktes även när han 1583 grundade Mariestad med namn efter hans första fru. Mariestad tog över både stad och domkyrka från lilla Ullervad i närheten, och fick senare både landshövding, länsstyrelse och landsting. Idag finns bara ordet domkyrka kvar av detta.

Detta kan man lära av Åke Möllers förträffliga bok Mariestads historia. Förhistorien och tillkomsten (Carlssons förlag) på 430 sidor i stort format med ett myller av bra illustrationer.

Stor kunskap

Hembygdsvänner och historieintresserade har säkert redan ofta stött på Möllers välskrivna och faktarika artiklar om Mariestadsbygden i exempelvis olika tidningar. Nu har han samlat massor av sin kunskap i en bok där det är lättare att ta till sig den.

Hans kunskap är så stor att denna bok egentligen bara hinner berätta lite om Mariestad, den slutar vid tillkomsten av staden. Själva staden får vi hoppas kunna möta i en ny bok. Här handlar det om bakgrundshistorien och detta är förträfflig läsning för alla intresserade av hembygds historia för han gör utblickar över hela norra Västergötland med avstickare söderut också då och då.

Många asagudar

Här kan man exempelvis lära sig att Vadsbo under asatiden tydligen var en viktig plats, på det tyder de många ortnamnen som syftar på olika gudar. Men här fanns också många andra viktiga händelser och personer att redovisa och Möller har läst på ordentligt. Han anger källor och citerar inte sällan direkt.

Det är alltså uppgifter hämtade ur våra äldsta skrifter, men ändå är Möller på vetenskapsmäns sätt försiktig och påpekar ständigt att det ofta handlar om teorier. Säkra fakta saknas ofta i tidig historia.

Trots myllret av fakta, personnamn och lokala berättelser är allt lättläst. Han skriver bra och utnyttjar massor av illustrationer för att göra berättelserna levande.

Han är pedagogisk också, många svåra begrepp förklaras i faktarutor.

Ulls vi

Mest handlar förstas om bygden kring blivande Mariestad och där spelar förstas Ullervad en viktig och spännande roll. Orten hette från början Ullervi, vilket berättar att här firades asaguden Ull med stor omsorg.

Omslaget till boken visar förstas Mariestads domkyrka.

Det hindrar inte att vi här för en kort tid får en biskop över ett nystartat stift som omfattar Vadsbo, Valle och Värmland.

Fast hertig Karl, som är en ivrig motståndare till allt katolskt, föredrar titeln superintendent, biskop låter alltför katolskt. Så kyrkan i lilla Ullervad, som faktiskt är stad en tid, måste ha tjänstgjort som domkyrka över ett stort område innan det framväxande Mariestad fick en kyrka värdig att kallas domkyrka. Det kallas den fortfarande även om superintendenten ganska snart flyttas till Karlstad.

Berör många

Boken vimlar av sådana spännande uppgifter som ger en fördjupad bild av vår historia. Eftersom utblickarna är många kan man här lära sig massor om norra delarna av landskapet.

Så detta är en bok som på alla sätt kan rekommenderas till inte bara läsare i Mariestadstrakten. Även en Skarabo läser med förtjusning, vi hör ju dessutom till de drabbade. Domkyrkan i Mariestad konkurrerade med Skaradomen och längre fram tog Mariestad hand om den landshövding som skulle bota i Skaraborg några hundra meter från min bostad. Om inte dansken varit framme och bränt ned borgen.

En hembygds historia alltså som berör många olika hembygder.

Hans Menzing

Först frimärket – sedan julkortet

En julhälsning från Carl i Fredsberg till brodern Gottfrid i Stockholm i början av 1900-talet.

Första frimärket i England

Den 6 maj 1840 utkom i Storbritannien det första frimärket (värde en penny) efter ett förslag av Rowland Hill. Redan år 1843 kom världens första julkort, tecknat av John Calcott Horsley åt Henry Cole i London. Cole grundade även Victoria och Albert Museum i London. Denne man uppfann också byggklosslådan för barn. Julkortet blev dock ingen bra ekonomisk affär.

1848 togs idén upp av M Egley Jr, fortfarande utan att det lyckades ekonomiskt. ”Merry Christmas” var

Ett julkort från våra dagar. Tecknare: Line
© Svenska Vykort/Bläckhornet, Skövde (1990-tal).

nämligen ingen bra hälsning i det victorianska England. Mr Coles glada kort ansågs bland annat uppmana till dryckenskap.

Korten under 1850- och 1860-talen var små som visitkort och lades i kuvert. Den enda kuvertmaskinen i England kunde enbart tillverka kuvert i visitkortsformat, därav fick julkorten vara små.

Så småningom kom tryckeriföretag som kunde tillverka billigare kort och de trycktes i miljontal.

Att julkortsfrosseriet spred sig till Sverige berodde på att Posten 1877 införde ett halverat porto för privata kort. Snart började korten tryckas i Tyskland med glada julyttringar på svenska.

Carl Hedelin och andra svenska konstnärer började teckna kort på 1880-talet. De trycktes i Danmark men utan hälsningstext för att kunna säljas även i de andra nordiska länderna.

Jenny Nyström skrev i början av 1880-talet till Bonnier och ville att han skulle börja trycka julkort, men denne tyckte att det var en dödfödd idé, vilket han säkert ångrade senare.

Axel Eliasson bildade sitt konstförlag 1890 och snart började han tillverka julkort. Jenny Nyström knöts till det här företaget. Hennes totala produktion av jul- och vykort blev enligt uppgift ca 5 000 kort samt även teckningar till julnummersomslag till mer än 150 tidningar och tidskrifter.

Jenny Nyströms son Curt fortsatte i moderns spår 1933. Men en rad andra utövare har tecknat åt Eliassons förlag som t ex Einar Nerman och Helge Artelius. Andra har exempelvis varit Aina Stenberg-Masolle och Anne-Marie Nilsson.

Det finns givetvis en rad andra jul- och vykortstillverkare. Läs för övrigt om vår profil 2018 i Västgötabygden nr 6, Jan Bergerlind i Hyssna, som är tecknare och illustratör av mycket vackra julmotiv.

I början av 1990-talet befordrade Posten över 60 miljoner julkort. 2018 hade den siffran minskat till 16,5 miljoner. Nu sänds många julhälsningar via e-post och Facebook.

Sedan 1972 har Posten gett ut speciella julfrimärken. Ungerska postverket gav ut sådana frimärken redan 1943.

Monika Moberg Kilefors

Källor: Den stora julboken, Jan-Öjvind Swahn.
Bokförlaget Bra Böcker 1993 samt andra källor.

Julasköltning förr i tia

Hemligheter. Va sum gömde säk bakom papert i fönstera va en hemlighet. Teckning: Börje Brorson

Dä ä en gammel tradition mä julasköltning i affärer. Men ja tror att dä va roliare på femtitalt mä sköltsöndan än dä ä i da. Nu för tia ä affärer i stan öppna för jämnan, sönda sum varda. Julsakera kommer fram i slutet på oktober. Därför blir dä inte julstämning på samme sätt sum förr i tia. Dä va sköltsöndan en reckti fest. Bussa geck dubbla turer frå landsbögdä för att alla sum velle sulle kunna åka te stan å se grannlöta.

Tankar frå bögdä

För sexti år sen, stängde alla affärer klocka fyra på lördasättermeddan. Dan före sköltsöndan satte di upp papert innanför sköltfönstera så en inte kunne titta in. Så satte handlarn å biträdena igång å julstäda affärn. Sen satte di upp gurlanger i taket å kanske slo en del på stort å satte upp granisgurlanger runt fönstera på utsida. Så pynta di både i sköltfönstera å på golvvet i affärn. Di höll på långt fram på natta, um affärn va storer. Dä kunne va lite festlit i affärn för di sum jobba mä sköltinga. Chefen kanske bjö på lite mat å annat gött. Men allt va hemlit. Dä geck inte å se nôket utifrå.

Å äntligen ble dä sköltsönda. Fram ve meddastia smög handlarn i väg te affärn å tog bört papera sum satt innanför fönstera. Di tände upp alla lampera. Dä va gränsalöst grannt å beskåda. Men affärsdörrera va låsta. En feck inte ha öppet affärn på söndan. Fram ve tretia börja fölket komma ut på stan. Den ene bussen ätter den andre rulla in på Lella Torget. Dä ble trångt på gatera mä allt fölket å så småningum va dä dags för tomteparaden. Secken fest. Va en i frå landsbögdä töckte en att dä va rolit å gå på café. Men ja vell minnas att en kunne köpa lötter å drecka glögg på Stora Torget um en velle. Å slo en riktigt på stort då kanske en geck på bio, Saga, Palladium eller Röda Kvarn. Å så småningum va dä dags å åka hem. Secken rolir sköltsönda vi hade vart på. Nu släckte handlarna lampera i affärn å kanske röjde di upp på golvvet, så di kunne öppna affärn på månda möre.

Go Jul önskar

Håkansson

Torpvandring med bil i Brevik

Breviks församlingshem. En bild på gänget som åkte runt och torpvandrade. Foto: Bengt Nilsson.

Utanför Breviks församlingshem samlades 25 personer för att delta i en torpvandring med bil. Detta eftersom medlemskåren bara blir äldre och äldre. Ett tjugotal av deltagarna var 70 plus. Ordföranden Bengt Nilsson hälsade alla välkomna samt uppmanade till samåkning. Han redogjorde även för höstens program.

Nyhagen, Perstorp och Rudenar

Reseledaren Stig Karlsson tog täten och rullade i väg till det första torpet, Nyhagen. Numera har detta torp rasat samman, men vi kunde urskilja det knuttimrade virket samt en tunna som troligen stått i källaren.

Nyhagen. Framför huset står Emil Lilja, Adina Lilja och Ludvig Lilja. Foto: Privat.

Nästa anhalt var Perstorp, där en del minnen berättades och om vilka som bott där.

Därefter åkte vi till Rudenar, och här fick vi höra att den sist boende personen hittats död. Man befarade att ett inbrott och en misshandel hade förorsakat mannens död. Vid undersökningen av den förmodade brottsplatsen hittade man ca 80 avlöningspåsar, där lönen låg kvar oanvänd i en byrålåda. Den ditkallade läkaren fastslog att dödsorsaken var någon form av slaganfall, varvid mannen ramlat mot järnspisen med kraftigt blodflöde som följd, vilket gjorde att han avled. Därefter avskrevs brottsmisstanken. Vid denna gård fanns

Skålaberget. Oxen drar en vagn med syskonen Svensson. Foto: Privat.

det två boningshus, en ladugård samt en tröskvandring, vilken revs ned av den nytillträdde ägaren av gården.

Mohemmet

Sedan åkte vi vidare till Mohemmet, även det nedrivet. Det enda som finns kvar är delar av ladugården som används som ett förråd. Ett par av deltagarna vandrade runt och lyckades hitta ställets vattenkälla.

Fotbollsspelare

Vid Skålaberget var det många som kände till fotbollsspelaren i Breviks AIF – Bengt i Skålaberget – ett namn som hängde med honom tills han lämnade jordelivet.

Bengt Nilsson berättade att 1947 köpte Patron Johansson på Röå gården av Nils Palm i Nolkärr till sin son Nicke, då denne blev myndig detta år. 1951 avled Patron Johansson och året därpå avled både Nicke och modern med lite drygt två månaders mellanrum.

Sist på utfärden var Hurrås, (Röå krog), Gullkrok (statarstuga) samt Kattås. Dessa tre torpställen var bebodda av Johan och Elin Borg och tre av barnen till dessa.

Sedan gick färden till församlingshemmet där det var tänkt att det medhavda kaffet skulle inmundigas, men denna vackra höstdag ville alla sitta vid borden i trädgården.

Nyhagen. Rester av huset, som det ser ut idag.

Foto: Bengt Nilsson.

Under denna eftermiddag fick föreningen en ny medlem som inte har passerat 50-årsstrecket.

Alla var mycket nöjda med utfärden och flera framförde att ”hade vi inte kunnat åka med bil hade jag aldrig kunnat följa med.”

Bengt Nilsson,

Ordförande Breviks Hembygdsförening

Hembygdsvänner serverar trankaffe

Många av vårens fågelvänner som beundrar tranorna vid Hornborgasjön har passerat på att fika med Gudhemsbygdens Hembygdsförening. Den har sedan många år en transervering i ett gammalt skolhus, granne med Gudhems kyrka.

I medlemstidningen Gudhems-Axet nr 3 2019 kan man läsa att intresset för trankaffet var rekordstort, cirka 7 200 personer beräknas ha kopplat av där mellan tran-tittande. 50 medlemmar i hembygdsföreningen har ställt upp för att ta hand om alla dessa gäster under de 33 dagar man höll öppet.

Naturligtvis förekommer en rad andra aktiviteter också, men trankaféet är kanske det som mest berör utomstående. Men Gudhems-Axet berättar förstås massor om gamla tider också.

Så kan man läsa att Starke Rudolf Svensson som deltog i tre olympiska spel – Paris, Amsterdam och Los Angeles – och tog två guld och två silvermedaljer i brottnings. Dessvärre flyttade Rudolf tidigt från Gudhem, men han var född där. Så det var förstås därifrån styrkan kom.

Det är tydligen inte många ens i Gudhem som minns

När man tittar ut från trankaféet kan man mötas av den här synen. Foto: Mattias Kilefors

Rudolf, och än färre vill nog minnas Leonora Torulf som vilar på Torbjörntorps kyrkogård. Hon tillhörde extremhögern under 30- och 40-talen och övergav inte sin tro ens efter kriget.

Här berättas också om gummorna som bodde vid källaren i Jättene och om hur det var i träslöjden förr.

För att nämna lite av innehållet. Skriften är fylld av gamla intressanta bilder.

Hans Menzing

Börje Gustavsson vill levandegöra den tid vi just har upplevt

Börje Gustavsson i museet i det gamla magasinet vid Stora Mellby mekaniska verkstad. Här finns föremål från ett gammalt lanthandelsmuseum.

Stora Mellby ligger just vid den gamla medeltida vägen mellan Lödöse och Skara. Den ingår i dag i Retrovägen, och där finns mycket intressant från tider, som vi känner igen. Ett av besöksmålen är Stora Mellby mekaniska museum, som speglar 1900-talet ur olika aspekter. En av grundarna är Börje Gustavsson, tidigare ordförande i Bjärke Hembygdsförening, där Stora Mellby mekaniska verkstad är en del.

Vi möter Börje Gustavsson, vår profil i detta nummer av Västgötabygden, en vacker höstdag utanför det stora röda huset som tidigare varit magasin för omlastning vid den nedlagda järnvägen. Först får vi gå in i Karl Larssons verkstad från början av 1900-talet. Den drevs mellan 1916 och 1994, då den övertogs av Bjärke Hembygdsförening.

Maskinuppsättningen är från 1920-talet, och allt står kvar. I verkstaden tillverkades tröskverk, lantbruksredskap, tändkulemotorer och skruvstycken. Tändkulemotorer fanns behov av på gårdarna, innan elektriciteten blev allmän. Verkstaden har blivit ett levande industrihistoriskt museum som levandegörs genom visningar, där Börje Gustavsson är synnerligen aktiv. Det finns remdrift i taket och 100-åriga motorer driver svarvar, kallsågar, bormaskin, kilspårsfräs med mera. Det finns en stor ässja, och råmaterial, spånor och verktyg ligger kvar på samma sätt som när verkstaden var i drift 1994.

Många hemmabyggen

Utanför verkstaden står en stor täckdikningsmaskin och ett slags fläkt, som användes för att blåsa upp hö på rännnet. Den har Börje just hämtat liksom masonitrören som hörde till. I en byggnad från 2003 står ett tiotal gamla traktorer av olika fabrikat. Längre ner i backen i en nybyggd lokal från 2011 står ytterligare traktorer och maskiner. Föreningen har 35 gamla traktorer, som är fullt körbara. Man slås av hur många ”hemmabyggen” det finns. På småbruken krävdes ibland billiga lokala lösningar, som byggde på egna uppfinningar. Det finns ett tiotal hemgjorda traktorer, ofta med en gammal A-Ford som grund. En hemmabyggt Epa-traktor

Profilen

kunde kosta 3000 kronor, och år 1950 kostade en ny Ferguson-traktor 9000 kronor.

Man förstår, att här finns betydande tekniska kunskaper. De kommer väl till pass, när ett tjugotal personer samlas varje tisdagskväll för att renovera gamla traktorer och annat som kommer in till föreningen. Hallen uppfördes med eget arbete och en del skänkt material, men Sparbanken och Lions bidrog också.

I museet finns den här Ford-traktorn av äldre modell.

Ytterligare verksamhet

Det har varit många besökare, och Börje Gustavsson fann, att han behövde bredda verksamheten. Därför bygger han i det gamla magasinet upp ett museum med föremål från 1900-talet, sådana som folk känner igen.

Från ett gammalt lanthandelsmuseum har det kommit gamla förpackningar av specerier, kaffepåsar, träskor, kängor, bottiner och bjällerkransar. Bleckburkar känns igen från den tid man hade smörgåsar med sig till skolan. Flera miljöer med retrosamlingar med tidstypiska kläder och föremål byggs upp, exempelvis ett gammalt kontor och en telefonväxel.

Ett stort arrangemang för föreningen sedan ca 40 år tillbaka är Hjulets dag på Gräfsnäs första söndagen i juni varje år. Där visas maskiner, traktorer, veteranbilar, motorer och annat av teknikhistoriskt värde. Det kan komma 4000 personer, och omsättningen kan gå upp emot 100 000 kronor. 60 personer från föreningen var involverade förra året, och scouterna hjälpte till. Börje Gustavsson påpekar, att det är viktigt att få med ungdomar.

I framtidsplanerna ingår byggandet av en stor hall för visningar av alla fordon och föremål som kommer in till föreningen. Den är redan utstakad vid sidan av de andra byggnaderna. En viktig del av föreningens verksamhet är dokumentation av bygden genom böcker och filmer. Vidare är det viktigt att överföra kunskap och historia till kommande generation. I renoveringsarbetet

Utanför verkstaden står en stor täckdikningsmaskin.

vid verkstaden deltar flera yngre personer, och alla kan mötas i samma intresse. Börje Gustavsson är verkligen en profil i detta arbete och genom engagemanget i bygden. En lång rehabilitering för en tid sedan efter en olycka har inte hindrat honom att komma igen, och efter pensionen har inte arbetet minskat.

Vi önskar honom och Stora Mellby lycka till!!

Ann-Britt Boman

Sexdregabygden

Morgan Nilsson (bilden), ordförande i Historieforum Västra Götaland, håller en historisk föreläsning den 21 november i Sexdrega Medborgarhus.

Temat är **Sexdregabygdens forntida historia till kristnandeperiod**. De arkeologiska unika fynden som gjordes av Västarvet i Sexdrega ges stort utrymme som exempelvis det stora långhuset från yngre järnålder. Föreläsningen visar nya tolkningar i det forntida samhället i denna del av Ätradalens.

Monika Moberg Kilefors

Tidsresor för barn

Britt-Marie Borgström från Jamtli (som varit en föregångare i Sverige när det gäller tidsresepedagogik) besöker Vänersborgs museum den 25 november och Tidaholms museum den 26 november.

I Kulturkatalogen Väst finns ett brett utbud av professionell scenkonst, workshops, projekt, skolbiofilmer och besöksmål. Mängder att välja mellan för dig som är föreningsaktiv eller kulturarrangör.

Flera kulturarvsföreningar och museer i Västra Götaland har verksamhet som är inspirerad av "tidsresemetoden". De besökande barnen får pröva sysslor från förr, ha på sig kläder som man hade förr och uppleva hur det kan ha varit att leva förr i tiden.

Läs mer på sidan: www.kulturkatalogenvast.org

HembygdVäst, det vill säga hembygdsförbunden i Västergötland, Göteborg, Bohuslän och Dalsland, arbetar med stöd från Västra Götalandsregionen.

Monika Moberg Kilefors

Föreningskamp i Hökerum. Vinnande lag SPF Hökerum med Bo Göransson, Lennart Johansson och Birgit Gustavsson.

Hökerum

Södra Vings Hembygdsförening ordnar årligen en föreningskamp. Årets upplaga av kampen i frågesport är nu avgjord.

Som vanligt var det många åhörare som tagit sig till Kyrkans Hus i Hökerum för att heja fram sin förening. Åtta lag deltog i årets upplaga och det var ordentligt laddade lag, som vår eminente konferencier Anders Samuelsson guidade genom de 14 frågorna. Prestigen var hög hos förra årets vinnare LRF, för att kunna försvara denna åtråvärda titel, men det fanns starka konkurrenter.

De åtta lagen var LRF, Coro Nova, Varnums Hembygdsförening, SPF Hökerum, Svenska kyrkan, Härna LTK, Hökerums Samhällsförening och Södra Vings IF.

Efter sju frågor blev det fikapaus, då vår serveringsgrupp ordnat med goda mackor och hembakad kaka. Ställningen var då mycket rafflande mellan tre, fyra lag som kämpade i toppen. När endast två frågor återstod var det lika mellan fyra lag så det fanns stora möjligheter att man skulle få ta till skilje-frågor för att skilja lagen åt. Men allt löste sig efter 14 frågerundor då SPF Hökerum stod som ensam segrare på tio rätt. Starkt följd av tre lag på nio rätt.

Domarteamet bestod som tidigare år av Konrad Samuelsson och Anders Petterson. Anders Nyström förde protokoll och hade även hjälp av tävlingsledare Jan-Erik Magnusson.

*Tommy Johansson
Hökerum*

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 1-6

Årgång 75

2020

Dags att prenumerera på Västgötabygden 2020

Nu har du fått årets sista nummer av Västgötabygden 2019 och då är det dags att förnya prenumerationen.

Vi är glada över att vi får fler och fler prenumeranter. Vi är också glada över uppmuntran vi får från er.

Precis som förra året skickar vi med ett bankgiroinbetalningskort.

Glöm inte att skriva in ditt namn och adress i meddelanderutan.

Brukar du vara med på en **gruppprenumeration** skall du inte betala in avgiften själv, men kolla med föreningens kassör eller den som ansvarar för gruppprenumerationen i din förening.

Inför julen och inför högtidsdagar uppstår ibland problem. Vad ska man ge till dem som redan har allt de behöver? Kanske en prenumeration på Västgötabygden kan vara lösningen.

Betala via bankgirot men glöm inte att ange mottagarens namn och adress och att den är en gåvoprenumeration.

Vi önskar alla våra läsare ett trevligt år med Västgötabygden!

Redaktionskommittén

bankgirot

INBETALNING/GIRERING AVI

Tidningen skall skickas till:

Namn:

Adress:

Postnr: Postadress:

Prenumerationsavgift helår: 150:-

Betalningsavsändare

Betalningsmottagare

VÄSTERGÖTLANDS HEMBYGDSFÖRBUND

Inbetalningsavgift
(Ifylls av banken)

Från bankgiro nr (vid girering)

Belopp - ange alltid kronor **och** öre

Till bankgiro nr (ifylls alltid)

150 00

3 7 8 5 3 8 3

SKRIV ELLER STÄMPLA INTE I FÄLTET NEDAN - AVSETT FÖR MASKINELL LÄSNING

#

#

#45#

Skara Gille

Årets Hembygdsförening 2019

Årets Hembygdsförening – Skara Gille i Axxvall i maj 2019. Tommy Kroon, ålderman i Skara Gille, Ann-Britt Molander Johansson och Barbro Hassel tog emot utmärkelsen vid årsstämman. Foto: Monika Moberg Kilefors

Samtalskväll i Ljungsarp. Torleif Junkell var inbjuden till en samtalskväll i hembygdsgården, där flera berättade om upplevelser, händelser de upplevt under barn och ungdomstiden samt personer de mött. Foto: Ulla Andersson.

Peter Backenfall, Herrljunga, ordförande i förra Årets Hembygdsförening, delade ut priset i år till Skara Gille. Foto: Monika Moberg Kilefors.

Hembygdsgård på Kållandsö. En vacker sommarbild. Kållandsö Hembygds- och Formminnesförening fyllde 100 år 2019. Foto: Ingrid Johnsson.

Kulturreseptatet Vallby Sörgården. Tioårsjubileum i år sedan invigningen 2009. Foto: Monika Moberg Kilefors..

Familjeföreställning. Sabina Henriksson tog med sina åhörare i både ord och ton. Spelmansstämma i Ornunga i augusti 2019. Foto: Leif Brunnegård.

Hembygdsförsäkringen. Försäkringskansliet bestående av Carolina Svensson, Anna Wernersson och Sara Läkk. Kontakta dem på 0200-22 00 55 mån-fre kl 8.30-12 samt 13-16 alt forsaking@hembygdsforbundet.se Foto: SHF Försäkring.

60-årsjubileum i Älgårås Hembygdsmuseum. VB nr 1 2019. Styrelsen med Sveriges Hembygdsförbunds diplom. Från vänster: Sven Harrysson, Magdalena Hägglund, Bertil Gelemark, Gull-Britt Johansson, Birgitta Gustavsson, Stig-Evert Johansson och May-Britt Persson. Foto: Ann-Britt Westerberg.

Årsstämman i Axvall den 12 maj 2019. Musikerna från Västergötlands Spelmansförbund – Björn Resin, Nossebro, Ann-Katrin Hellner, Lerdala och Kirsten Eggen, Fredrikstad, Norge – inledde årsstämman. Årsstämman 2020 blir i Bollebygd. Foto: Monika Moberg Kilefors.

Läs Västgötabygden!

Sex tidningar per år för
bara 150 kronor

130 kronor per st vid grupp-
prenumeration till minst 10 personer

Bondesamhället i backspegeln

Med den elektriska strömmen kom ljuset och hemkvarnarna som ersatte resorna till kvarnen. Lokala smeder tillverkade EPA-traktorer som ersatte hästar. Med uppköp av ägg och smör bidrog handelsbodarna till att förflytta bondesamhället från självhushåll till kontantsamhället.

Så inleder Bo Björklund sin vackra och mycket läsbara bok *Bondesamhället i backspegeln* (eget förlag, Acta Risvedensis). En bok som främst utgår från fem socknar norr om Göteborg under 1900-talet, men som speglar det mesta vi minns även om vi växte upp i andra västsvenska bygder.

Enorm omställning

Det skedde en enorm omställning i Sverige under 1900-talet. Från att halva befolkningen var sysselsatt inom jordbruket handlar det nu om några procent. Här skildras förvandlingen främst inom jordbruk, skogsbruk och mjölkhantering.

De gamla handkvarnarna ersattes med enkla skvaltvarnar som krävde lite vatten. Inte så populära hos myndigheterna som ville pressa ut tullar med större centrala vattenkvarnar.

Tillverkades hemma

Mjölkmaskinerna räddade kvinnorna från ett hårt slit, och bysmederna kunde ordna det mesta. Kläderna tillverkades länge i hemmen innan man gick över till konsumtionssamhället. Samtidigt som industrisamhället konkurrerade om arbetskraften, visst lockades ungdomarna av fast arbetstid och därmed hägrande ledighet.

Mjölkhanteringen får stort utrymme. Bo Natt och Dag med mejeri i Västerlanda propagerade för bättre hygien, pastörisering och leverans på glasflaskor. I Göteborg startade han Arla. För att nämna något.

Bra bilder

Boken omfattar 280 sidor i stort format med mer än 500 bilder, många tagna 1928 av den kringcyklade fotografen Anders Sjuberga-Karlsson. Och bildmaterialet är anmärkningsvärt bra, man kan verkligen se viktiga detaljer.

Samma gäller texterna. Bo Björklund ger snabba historiska bakgrunder, många viktiga tekniska fakta men glömmer aldrig människorna. Ständigt lyfts intressanta, originella och kloka människor fram och ger berättelserna folkligt liv och must. Mycket är dessutom roligt, folk förr kunde skämta både med sig själva och sin värld.

Bondesamhället i backspegeln. Bo Björklunds bok ger en förträfflig bild av Bondesamhället i förvandling.

Så detta är en förträfflig bok över en värld i förvandling. Yngre har massor att lära, vi som upplevde en stor del av 1900-talet nickar igenkännande även om vi som jag växte upp ute på Varaslätten. Det mesta var sig likt.

Hans Menzing

Nästa nummer av Västgötabygden, nummer ett, kommer i slutet av februari 2020. Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. Västgötabygden publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Kinneulle – förändringarnas berg

Kinneulle, med sin högsta punkt 300 meter över havet, är det ”magiska berget”. Med öppet sinne kan du med bergets hjälp förflytta dig en halv miljard år bakåt i tiden. En 500 miljoner år gammal begravningsplats för bläckfiskar är inte den sämsta utgångspunkten om det skall funderas på människans ursprung och framtid.

Kinneulle sökande sin nya identitet. Pastell 2019 av Benny Lönn.

Bläckfiskar och stenarbete

Från fossila bläckfiskar och trilobite till stenarbete. Kinneulle är också ”stenhuggarnas berg”. De första stenbyggnaderna på Kinneulle är hällkistorna, bondestenålderns megalitgravar av kalksten, kanske 4000 år gamla. Därefter har det sedan tidig medeltid byggts stenkyrkor, tillverkats liljestenar, milstenar och huggits kvarnstenar. De utsökt vackra vattentornen i Lidköping och Skara måste bara nämnas – Kinneulle har inte bara använts för produktion av byggnadssten, ofta med inslag av påtagliga fossil. Ur berget har även utvunnits kalk, alun, cement och olja. Kinneulle blev tidigt industrialiserat, och det som en följd av att säteriägarna blev industriledare, och torparna blev stenarbetare.

Bläckfiskarna är inte bara pittoreska inslag i byggnadssten, utan de påverkar även dagens liv på Kinneulle. De fossiliserade bläckfiskarna består av kalk, vilken med sin pH-höjande effekt är beroendeframkallande för många växter. Så utan kalk i jorden skulle de kalkkrävande orkidéerna försvinna. Den artrika floran på Kinneulle har gett berget epitetet ”det blommande berget”.

Möjligen kan ett nytt epitet vara i vardande. Vad sägs om ”hjortarnas berg”? År 1946 släpptes det ut ett femtal dovhjortar på Kinneulle. I dag har de blivit 3000 stycken, fritt levande vilda hjortar, som ofta uppträder i stora flockar. De ger Kinneulle en extra dimension, men det går åt många tulpaner. Har du inte hört hjortarna bröla, så är det dags för en skymnings-safari i månadsskiftet oktober/november.

Kinneulle är inte bara de på kullen ”boendes kulle”. Kullen är lika mycket ”turisternas kulle”. Förutom att kullens höga natur- och kulturvärden upplevs av många turister så är även olika evenemang och akti-

viteter som cykeltävlingar och konstutställningar publikdragande.

Att Kinneulle tidigt var attraktivt för boende kan förstås av att säterierna, där adeln på sin tid hade sina högborgar, ligger tätt. Många av de boende på säterierna har hört till Sveriges inre styrande kretsar. Det figurerar titlar som hertig, marsk, riksråd, häradshövding, general med mera. Släpper man loss

en historiker här, så kan det bli dags för epitetet ”historiens berg”. För visst är det spännande att veta att år 1240 skänkte Helena Sverkersdotter, dotter till svenska kungen Sverker d y, Gums egendom till Alvastra kloster, samt att år 1814 promenerade Sveriges drottning Hedvig Elisabeth Charlotta på Kinneulle, allt medan kungen militärt angrep Norge, Sveriges senaste krig.

Enligt litteraturen kan man få för sig att 1700-talets Kinneulle var en pastoral miljö med lövlundar och slätterängar i ett öppet odlingslandskap, allt detta beläget vid sjön Vänern, över vilken utsikten från Kinnekulles topp var milsvid. Klart att detta var attraktivt för både boende och besökande kungligheter. Mycket av detta pastorala är nu borta, exempelvis stora arealer blomsterrika slätterängar. Däremot finns det fortfarande stora arealer av betade naturbetesmarker. Så det är bara att hoppas på att framtida klimatpolitiska och jordbruksekonomiska frågor gynnar betesdjurshållning på naturfodermarker. Här platsar det med ett stort tack till alla jordbrukare på Kinneulle. Utan dem finns inget Kinneulle.

Industrialisering

Industrialiseringen har förändrat Kinneulle. Det har bland annat begåtts många bergtäkter, varav ”Stora brottet” är det största. Turismen tar också sin tribut. Förr var det Läckö slott och kyrkorna som var vita konstruktioner i landskapet. I dag kan det vara en ställplats för husbilar. Kulturlandskapet ändrar sig på ”förändringarnas berg”

Nu verkar det som om ett par hektar av hembygdens åkermark i Blomberg skall bebyggas med ett helt vil-laområde, och det på en plats där man i dag får för-

sta kontakten med Väneren när man från Källbyhålet kommer upp på Kinnekulle. Mycket av Kinnekulles attraktionskraft ligger, idag som tidigare, i det öppna landskapet med närhet till himlen och Vänerens vatten. Det tänkta villaområdet kommer att hamna mitt i Skaraborgs största hållristningsområde, som sträcker sig från Blomberg till Husaby. Här finns även en mycket fin ekhage, en äldre och fin miljö med egnahemsboende för tidigare kalkbruksarbetare samt lämningar efter kalkbruket i form av kalkugnar och rödfyrhögar

Hållristningarna med sina inhuggna bilder är cirka 3000 år gamla. Precis som inom islam avbildade inte bronsåldersmänniskorna sina gudomar. Därför är endast gudomens fotavtryck inhuggna i sandstenshällen. Offer lades i inhuggna små gropar, allt för att få god skörd och lyckad jakt. Det finns en hel del inhuggna skepp, och de är nog så viktiga. För det var på dessa

som solen under natten transporterades från väster till öster. Så utan vatten och utan skepp ingen sol vid den östra horisonten. Sommaren 2019 pågick redan markarbeten inför det tänkta villaområdet. Så det verkar som om Kinnekulles gamla kulturlandskap glider över i ett nytt kulturlandskap, som kommer att ge Kinnekulle epitetet "villaförorternas berg".

Många har hyllat Kinnekulle som "poesins berg", i dikt och prosa. Vackrast är nog Adolf Ludvigs utsago till Agnes, hans trolovade, när de med häst och vagn närmar sig det framtida hemmet, Blomberg. Hästekipaget stoppas någon mil söder om Kinnekulle och Adolf Ludvig säger: "Agnes, se Kullen!!"

*Benny Lönn
Källby*

Vintervyer över viken

Nyårsklockor vid Kinnevik

Hör hur kyrkoklockor ringer över stad och över land och förtonar över Kinnevikens strand.

De har kallat oss till Nyårsbön i nära tusen år med en tro som evigt lever och består.

Vindar vandrar över fjärden, nattens stjärnor andas vidd, bringar stillhet av en Evig Konung smidd.

Med kristallens klara vatten kvillar bäckars silverton, öppnar portarna till Hoppet och till Tron.

Bortom stiglöshetens skogar växer vita skyars glans och de fjäderlätta molnen går till dans.

Stjärnor speglar sig i isar vid den vida vassens rand, och strör silver över skärgårdsöars land.

Över Slottet står en måne både gnistrande och klar, den berättar om den stormaktstid som var.

Då noblessens alla stormän högtidsklädda gick till bal och drev maktspel i gemak och riddarsal.

Över Kinnevikens spegel står ett Salighetens Berg med en hjässa fylld av former och av färg.

Där har kyrkoklockor ringt till bön i tusen utav år med en silverton av andlighetens vår.

Nu står berget klätt i nyårsvitt och ringer ut sitt kall invid Vänervidd, vid hedar och vid vall.

Det berättar med den andakt som är bräddad utav tro, om en källa som ger frid och skänker ro.

Lätta snömoln sveper skären i opalens färgers ton, stjärnor gnistrar i den absoluta ron.

Vi förnimmar nya världar där som stjärnor föds och dör i ett land med blåa ängar ovanför.

I ett stjärnhav som känns nära finner Skapelser sin form, Nya stjärnor föds ur Vintergatans storm.

Från armador gryningsklara kan vi ana sfärers sång bortom Karlavagnens ljusa tistelstång.

Vänervärlden excellerar under Vintergatans prakt, under nyårspsalmers brus likt katarakt.

Vänerens vidder bär en skönhet av den blåaste nyans, där har vandringsmoln och vindar bundit krans.

Med ett himmelskt panorama vid den stora örnens strand smälter Kinnefjärden samman stad och land.

Låt oss vandra upp mot kyrkan i en stjärnenatt astral till Den Allra Högsta Visans egen sal.

*Arne Appelqvist
Lidköping*

Arne Appelqvist skriver om Vänerland.

Han har bland annat skrivit Jul i Vänerland och flera andra dikter, tonsatta av Katarina Torgersson.

Julminnen från barndomen

Förändringar i livet kan vara både positiva och skrämmande. Då utformades riter omkring dem för att göra dem mer hanterliga. Det kunde gälla människans liv i samhället, vuxenblivande, familjebildning, barnafödelse och död, men också förändringar under året som sommarsolståndet och vintersolståndet, då året vänder. I den gamla julianska kalendern fram till 1700-talet firades vintersolståndet tidigare, omkring Lucia.

När övernaturliga krafter var i rörelse, kunde de dödas andar komma tillbaka. Då klädde ungdomar ut sig för att skrämmas. Lussegubbarna här i Västsverige kan alltså ha samma ursprung som att barnen klär ut sig vid Halloween, det keltiska nyåret.

Även julnatten var förr lite farlig, och det finns flera uppteckningar om att man trodde att de döda höll julotta i kyrkan på julnatten. Det kunde finnas jord kvar efter dem i kyrkbänken, och man fick inte komma för tidigt till julottan. Seden att vid jul sätta upp julneker till fåglarna har ibland kopplats ihop med tanken på förfäderna.

Även tomten har sin rot i tron på övernaturliga väsen. Varje bit mark, en tomt, hade sin ande, som man skulle hålla sig väl med, tomten.

Viktor Rydberg kallar honom julvätte i Lille Viggs äventyr på julafton 1871.

Jul i bondesamhället

Jag växte upp på ett småbruk, sådana mindre gårdar som alla försvann under senare hälften av 1900-talet. Julförberedelserna började redan i september, för då skulle man ysta julosten, Det var nästan det viktigaste på hela julen. Redan Olaus Magnus på 1500-talet skriver om västgötarna och deras ostar. De var så stora, att inte två män orkade bära dem. Förr skulle man ha brynast med sig i förning till begravningar. Den västgötska specialiteten har helt försvunnit, medan den bohusslänska äggosten finns kvar i Bohuslän och ostkakan i Småland. Det gick åt många liter mjölk. Mjölken skulle först värmas till kroppsvarm temperatur. Sedan slogs den i ett stort kar, och löpe tillsattes. Den fick man från löpmagen hos en kalv. Korna har ju fyra magar, bladmaget, löpmaget, nätmaget och våmmen. Om man inte tagit tillvara en kalvmage, kunde man köpa ostlöpe på apoteket eller kanske till och med hos lanthandlaren. Mjölken ystade sig, och ostmassan plockades upp och lades i en duk som placerades i en ostform med hål, så att vasslan kunde rinna ut. Ibland kryddades med ingefära. Så sattes osten i gruvan vid järnspisen, där det var varmt, och så fick man sköta

om den som ett litet barn. Den skulle bytas på med nya ostdukar varje dag i början och den skulle vändas. En kvinna sade att den blev som ett sällskap.

Den som inte hade kor, kunde ju inte ysta julost. Då gick bondhustrurna tillsammans med mjölk på ystegille. Jag har varit hos Johanna på Alebacken på ystegille, och det var varmt och gemytligt i den lilla stugan, där det bjöds på kaffe och kakor. Och Johanna fick sin julost.

Ett par dagar före jul när all tröskning var slut, var det dags att slakta julgrisen och salta ner den i saltbaljan före kylarnas och frysarnas tid. Baljan stod i boden eller i källaren eller på vinden. Grannen var slaktare och kom tidigt på morgonen. Vatten kokades upp i tvättgrytan och slaktbänken togs fram. Barnen kanske ombads hämta rumpedraget eller hölls undan på annat sätt, när slaktmasken gjorde sitt. Grisen hade varit husållsgris och fått skulor och avfall och var vid gott hull. Det blev återbruk. En särskild trävisp användes för att vispa blodet, som inte fick levra sig. Av det gjordes palt och blodpudding.

Fjälstren, tarmarna, skulle tvättas noga och så gjorde man korb, som stoppades med hjälp av korvhornet på köttkvarnen. Mest var det grynkorb med korngryn och fläsk, men man gjorde också fläskkorb som röktes och blev spekekorb. Jag hade sådan korb på smörgåsarna i skolan, och den var så salt, så salt. Jag ville byta bort mina smörgåsar mot sådana med köpekorb, men

Allt saltades ner med tjocka lager av grovt salt för att hålla hela året.

det var ingen som ville ha mina smörgåsar. Så gjordes rullsylta på ”dallbaken”, fläsket under buken, och presssylta på huvud och fötter. Allt togs tillvara. Skinkan var det finaste av allt, och den röktes och åts på sommaren, när det var som mest bråttom i höbärgningen. Då skulle husmor hjälpa till ute på fälten och hade inte så mycket tid att laga middag. Dessutom var det varmt att elda i järnspisen före den elektriska spisens tid.

Det fanns mycket god mat före jul, fläskkotletter, köttbullar och fläskstycken. Allt saltades ner med tjocka lager av grovt salt för att hålla hela året. Och det var salt mat, även om man lade fläskbitarna i vatten, innan man anrättade dem.

Sedan var det dags för julbaket, och jag minns en särskild känsla av högtid, ja nästan vördnad, som stod kring det. Min far hade kört spannmålssäckar efter

tröskningen till kvarnen med häst och vagn, för att vi skulle få fint vetemjöl och rågmjöl till julbaket. Då hade han på sig kvarnrocken, en stor tjock vadmalsrock, som nästan kunde stå för sig själv på golvet. Som litet barn hade jag stor respekt för den vadmalsrocken och såg den nästan som en mänsklig varelse.

Det var lite fest, när han kom hem med mjölet, och så var det dags att sätta i gång baket. Till olika sorters matbröd skulle det vara anis och fänkål och pomeransskal, som man köpte hos handelsmannen för äggen som man lämnade där. För ”äggepenga” köptes också jäst och sirap och annat till baket.

Men inte saffran, för det användes bara i östra Sverige. Här fanns inga hansaköpmän på medeltiden som sålde kryddor, som de gjorde i Stockholm och Kalmar och Visby. Lussekatter och karlavagnar hade former, som nog skulle locka solen tillbaka. Visst är det solsymbolen, svastikan som sedan blev hakkorset, som vi ser i lussekatterna.

Lutfisken lades i blöt på Anna-dagen för att bli lagom fast till jul. Det är ju en rest av fiskfastan före den stora julhögtiden. I katolska länder som Polen äter man karp på julafton för att sedan börja äta kött på juldagen, när julhelgen börjar.

Även djuren skulle ha mat på julafton

På julaftons förmiddag var det inte bara människor som skulle ha mat utan också djuren. Korna fick lite extra fint hö och hästarna havre. Före kl. 12.00 skulle ”spervenecken” vara klar och uppsatt. Min far plockade havrestrån ett för ett till två fullmatade nekar, som sedan sattes upp på två granar med skalade toppar och nederdelar, så att bara en liten krans fanns kvar. De sattes på var sin sida om porten. Den götiska gården hade ladugårdarna som ett par flyglar en bit framför mangårdsbyggnaden, och mellan denna och ladugårdarna fanns ett staket med en grind eller port in på gården. Sådana granar har använts länge vid festligheter och bröllop.

På kvällen var det risgrynsgröt, den finaste gröten av alla på ”köpegryn”. Sådant gröt serverades tidigare som festmat vid bröllop. Tillsammans med det fina julbrödet var det verkligen en festmåltid.

Gröt, gryta, gryn och grus är besläktade ord och betyder något som krossats. Ur gröt som fått jäsa har troligen både bröd och brygd utvecklats. Efter måltiden var det dags för några små julklappar. De hemstickade strumporna var visserligen varma, men de stacks. Om man

Julmotiv från hur det var förr i tiden. Teckning: Börje Brorson (2011).

fick en bok, så var det himmelriket, för då kunde man börja läsa och drömma sig bort i andra världar.

”Fröken Solstråle” glömmar jag aldrig. Den var verkligen ett tidsuttryck för de värderingar som rådde. Arbetsamhet, sparsamhet och lydnad är kanske otidsenliga begrepp i dag, men det var den tidens stora dygder.

Nästa morgon skulle man upp tidigt för att gå till julottan. Det hörde till, att någon eller några från varje gård skulle gå i julottan. Någon måste vara hemma och mjölka korna. Man gick till kyrkan flera kilometer och slog sällskap och småpratade. Ofta var det otta klockan sex på morgonen. Kantorn hade övat med barnkören, som sjöng. När man gick hem hade det blivit ljusst, och sedan hade man den tysta juldagen och alla julkalasen framför sig. Alla skulle besöka varandra och ”smaka” på julosten. Men det blev många sorters kakor, spritsar, eklöv och bondkakor, och så körsbärskompott med många kärnor, innan vardagen tog vid. Innan dess skulle barnen även ”rösta julgranen”, alltså julgransplundring med blindbock och annat roligt.

I min barndom spelade maten stor roll vid jul, och så berättas även från äldre tider. Det berättas att på 1860-talet åts i Fristad bröd, smör, ost, kött, korv, fläsk, rockefisk, potatis, risgrynsgröt garnerad med kanel, och kallskål, som var dricka med sirap i. Från grannsocknen nämns korngrönsgröt och lutad fisk samt kål, fläsk och fruktkräm. Vad blir framtidens julmat?

Ann-Britt Boman

Vem blir Årets Hembygdsförening?

För 2020 finns två olika, parallella, sätt att ansöka om att bli Årets Hembygdsförening, dels med kriterier enligt tidigare års inriktning (se under 1 nedan), dels enligt Sveriges Hembygdsförbund nya inriktning från och med 2020 (se under 2 nedan).

SHF har beslutat om en ny inriktning från och med 2020, vilket innebär att inga kriterier kommer att gälla för ansökan till Årets Hembygdsförening på riksnivå.

Istället väljs årligen en **inriktning** som beror på vilken verksamhet som man vill uppmärksamma just det året.

1) Ansökan till VHF:

Västergötlands Hembygdsförbund har dock beslutat att under 2020 behålla tidigare kriterier och bedömningsgrunder och dela ut priset till Årets Hembygdsförening med 5 000 kr till förening i Västergötland. Utsedd förening erhåller priset på årsstämman i Bollebygd i maj nästa år.

Vinnande förenings underlag nomineras inte vidare till SHF pga ändrad inriktning av bedömningen.

Bedömningen kommer att ske med något eller några av följande fyra kriterier som grund:

- * Ställning i lokalsamhället – som mötesplats, betydelse för demokrati.
- * Förmåga att arbeta med olika målgrupper. – olika åldrar, kvinnor/män, intressen, integration.
- * Bevarandeinsats – kulturmiljöarbete, samlingar, arkiv.
- * Förnyelse/utveckling – nytänkande som visar på möjlig framtid för hembygdens arbete.

Ansökan ska vara Västergötlands Hembygdsförbund tillhanda per post eller e-post senast den 15 februari 2020. Adresser, se sidan 23.

Medlemsvärvartävling

Påminnelse: Hyssna Hembygdsförening vann tävlingen 2018 tack vare sina ungdomar. På andra plats kom Herrljunga Hembygdsförening. Västergötland redovisar 226 föreningar 2018 och noterar en ökning med en förening och vi har 38 545 medlemmar. Tengelandssonden har föreslagit att samma medlemsvärvartävling genomförs även 2019.

Sven-Åke Mökander

2) Ansökan till SHF:

För 2020 kan VHF:s föreningar parallellt skicka in underlag till VHF som passar SHF:s årliga inriktning.

VHF bedömer föreningarnas underlag och nominerar, om så är möjligt, en förening till Sveriges Hembygdsförbunds pris för Årets Hembygdsförening 2020 med prissumman 10 000 kr.

Nästa års inriktning enligt SHF:

Utmärkelsen kommer att gå till en förening som i närtid arbetar aktivt med att försöka påverka samhällsutvecklingen genom att lyfta kunskapen kring natur- och kulturlandskapet lokalt. Det kan vara en förening som sprider kunskap om hur natur- och kulturlandskapet formats och utvecklats över tid, ett förtydligande av dagens landskap och dess historia.

Det kan också vara en förening som arbetar aktivt med att påverka samhällsplanering genom att uppträda som remissinstans eller tar initiativ för att väcka lokal opinion i frågor som har påverkan på landskapet, till exempel nybyggnation av bostäder och industrier eller infrastruktur som vägar och vindkraftparker.

Ansökan ska vara Västergötlands Hembygdsförbund tillhanda per post eller e-post senast den 15 februari 2020. Adresser, se sidan 23.

*Västergötlands Hembygdsförbund
Styrelsen*

10 000 kr
50 %

Höjt investeringsbidrag!
Installera brand-, inbrottslarm eller vattenfelsbrytare och få 50 % av investeringen tillbaka. Maximalt 10 000 kr per larmtyp. Gäller så länge reserverade medel finns kvar att nyttja. Först till kvarn >> hembygd.se/forsakring

**Har din förening kontakt
med skolan på orten?
Berätta gärna för oss!**

Kulturgärning uppmärksammad i Sandhult

I början av 1990-talet byggde några intresserade medlemmar i Fristads Hembygdsförening ett vattenhjul till Mölarps kvarn i Fristad. God hjälp hade man av Tore Lindström, kvarnexpert från Sandhult. Han skrev år 2000 en forskaruppsats om Skvaltkvarnar i Sverige men hann aldrig publicera den. Sandhults Hembygdsförening med dess ordförande Gunnar Thoesson i spetsen har nu låtit trycka boken till Tore Lindströms minne och hans kulturgärning.

Tore Lindström var från början norrlänning men bodde en stor del av sitt liv i Borås. Han var mycket intresserad av kvarnar, hembygd och natur och lade ner ett omfattande arbete på att dokumentera kvarnar och deras historia. Hans undersökning omfattar 110 kvarvarande skvaltkvarnar och 170 öde skvaltkvarnsplatser.

Alla kvarnar har noggrants mätts upp, och alla grunddata har lagts in i en databas. Dessutom har 273 kvarnstenar lagts in. Historiskt sett finns kvarnar omnämnda sedan 1200-talet, de flesta sannolikt skvaltkvarnar. Dessa var enkla men inte primitiva, enligt Lindström. Den äldsta kvarnen är daterad till 1665, och de flesta äldre kvarnar från 1700-talet finns i norra Sverige. Björns kvarn i Skepplanda är daterad till 1835. Boken ger utförlig dokumentation av skvaltkvarnar, hjulkvarnar, kvarnmaskineri och kvarnstenar.

Det finns inte mycket skrivet eller dokumenterat runt skvaltkvarnar, som förr var mycket vanliga. Så fort man kunde dämna och leda vatten i en ränna, kunde man mala, även där bäckfåran och fallhöjden var ganska liten. Därför är det tacknämligt, att boken Skvaltkvarnar i Sverige har getts ut av Sandhults Hembygdsförening, som även säljer boken. Den omfattar 108 sidor och kostar 140 kronor.

Ann-Britt Boman

Västgötaspråk

Anka – ångra

Brôtelôda – vedlår

Drôsa ikôll – ramla omkull

Fjamseter – fånig

Husavära – boplats, någonstans att vara

Lårskrunter – ha ont i benen eller höfterna

Västgöta-Bengtsson, boken Gamla Västgötaord

Skvaltkvarnar i Sverige

Skvaltkvarnar i Sverige. Teckning av N E Lindström.

Kvarnplats i Pålsbobäcken, Sandhults socken i Älvsborgs län. Skvaltkvarnen har stått tvärs över bäcken och då kvarnhuset ruttnat har understenen fallit rakt ner i bäcken. Stenen har inga räfflor utan malytan är pickad med pikhacka. Diameter 139 cm, kanten är endast grovt tuktad. Överstenen ligger på höger sida strax intill bäcken. Den saknar också räfflor, d=120 cm, pickad malyta.

Gräne gruva

Ljungsarps Hembygdsförening på utflykt till Holsljunga och Gräne gruva.

Gruvan var i drift mellan år 1899 och 1932 och då bröts mest fältspat men också kvarts och en del glimmer. Fältspaten gick mest på export till Tyskland och användes då vid tillverkning av porslin.

För att få fram rena mineraler ur berget, använde arbetarna slägga, handborr och dynamit. Transporten från gruvan skedde i små öppna järnvägsvagnar på smalspårig järnväg.

Som exempel kan nämnas att år 1904 bröts 621 ton fältspat. Betalningen låg då på 2 kr per ton.

På 1990-talet fanns planer på att starta ny gruvbrytning. Men det stoppades bland annat av lokalbefolkningen, som ville bevara och visa gruvdrift från förra sekelskiftet i södra Sjuhäradsbygden.

Innan hemresan avnjöts det medhavda kaffet tillsammans.

*Ulla Andersson
Ljungsarps Hembygdsförening*

SHF:s nyhetsbrev

Är du intresserad av vad som händer i hembygdsrörelsen? Meddela via e-postadressen på www.hembygd.se/shf/page/3110 att du vill ha Sveriges Hembygdsförbunds nyhetsbrev.

Mjölkpallen i Lerum

Mjölkpallen är ett medlemsblad för Lerums Bygdegille sedan 22 år tillbaka och utkommer med två nummer, dels på våren, dels på hösten.

Signaturen Anita skriver på första sidan om det som hänt under sommaren. Bydegillet har haft flera besök, bland annat av Odd Fellowlogen Brynte Birgerson, Lillie och Rebeckorna.

Flera skolklasser och elever från SFI har besökt gillet, vilket är trevligt och man hoppas att kulturarvet ska föras vidare av ungdomarna.

Man har även många duktiga medlemmar som har hjälpt till med ett flertal renoveringar, målat fönster och bytt tegelpannor, för att nämna något av allt det som är viktigt för att hålla byggnader i skick.

På en sida beskrivs Lerums historia. Från att ha varit en jordbruksbygd blev samhället en industribygd, mycket tack vare vattenkraften och textilindustrin som utvecklades under 1790-talet vid Gamlebo Kullens gård och Nääs fabriker.

Om man viker av från E20 vid Lerum och tar den gamla vägen till Jonsered så ligger de där, alla de många pampiga husen vid sjön Aspen, vilka ursprungligen byggdes av rika göteborgare som sommarställen.

Lerums kommun har ca 41 000 invånare och är indelad i fyra områden: Lerum, Skallsjö, Stora Lundby och Östad. Dessa kan indelas i åtta större tätorter och ytterligare några mindre tätorter.

En sida tar upp statusföremål under en annan tid – pendyler eller pendelur. Det första pendeluret konstruerades 1656 av Christian Huygens.

I bygdegillet hus i Dergårdsparken finns flera pendyler.

En sida har rubriken Ett fotografi berättar. Bilden är från Tingshuset i Lerum omkring 1935, då tre unga män ska mönstra. Mönstring var förr något som så gott som alla svenska män måste genomgå för att tjäna sitt land.

Lerums Bygdegille är en aktiv förening, som arrangerar allt från allsång till hembygdsdagar och studiebesök.

En uppskattad utställning var den som hade namnet Barnmorskor. Barnmorskan, syster Evy, en av dem som var engagerad i utställningen, berättade episoder från sitt värv och svarade på frågor.

Monika Moberg Kilefors

Femtioårskalas i Hemsjö

Det är inte bara Alingsås som firat stort i år, utan även Hemsjö har haft orsak att fira rejält med stort kalas och det med anledning av att hembygdsföreningen fyller 50 år. Kalaset gick av stapeln på hembygdsgården Hea den 25 augusti. Programmet blev digert med bland annat marknad, där bygdens odlare och hantverkare bjöd ut sina varor, fotoutställning, vallhundsuppvisning och kramgoa alpäckor med mera, allt varvat med lokala musiker som bjöd på klämmiga låtar från förr och nu. Vi bjöd också på kaffe med dopp.

Hembygdsföreningen bildades 1969 av en samling entusiaster som såg behovet av att bevara bygdens kulturarv. Den första åtgärden var att göra en torp- och backstugeinventering som numera har digitaliserats och som innehåller en utförlig historik om varje objekt. Gå gärna in på hemsjobygden.se och klicka er fram. Sedan har under åren ett stort arbete lagts ner på att dokumentera allt av vikt och lite till om det som tilldragit sig i bygden, allt från forntid till nutid. Gamla hantverks- och jordbrukstraditioner har bevarats. Bygdens utveckling under århundradena har nogsamt följts upp och man kan nu ta del av detta omfattande arbete i både ord och bild. För att lättare kunna tillägna sig detta material håller en forskarsal på att inredas liksom ett nytt museum.

Bygdens egen poet, Alf Olsson i Ryd, har till 50-åringens ära tillägnat föreningen en sång som handlar om minnesvärda händelser och personer som passerat revy under åren. Sången framförd av poeten själv och av hembygdsföreningens egen kör. Vi finns också på FaceBook, Hemsjö Hembygdsförening, följ oss där.

Stina Risne

Hemsjö Hembygdsförening

Hembygdsföreningen 50 år

(Melodi: Det var dans bort vägen...)

En sång tillägnad Hemsjö Hembygdsförening
författad av *Alfi Ryd* sommaren 2019.

Tolv verser, varav vi publicerar den första.

Det var många i Hemsjö som gick här och undra
hur åren förflutit i flertalet hundra
ja det säkert var slitsamt och knappt.
För dom bodde på utmark därborta i skogen
man fick jobba och slita hos bonden med plogen
ja det måste gå genast och snabbt.

Hemsjö 50-årsjubileum. Lokala musiker bjöd på klämmiga låtar från då och nu.

Årets Hembygdsbok!

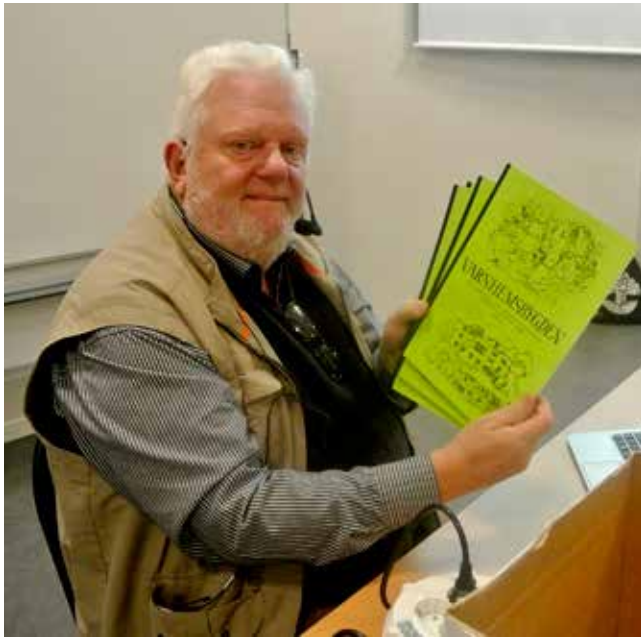
Sveriges Hembygdsförbunds utmärkelse Årets Hembygdsbok går i år till Föreningen Svedala-Barabygdens årsbok.

Priset delas ut vid en lokalhistorisk konferens i Svedala den 30 november 2019.

– Hembygdsföreningarna gör ett stort arbete med att lyfta fram och göra den lokala kulturhistorien tillgänglig för en bred publik, säger Jan Nordwall, Sveriges Hembygdsförbunds generalsekreterare.

Varje år ger landets 2060 hembygdsföreningar ut runt 1300 skrifter som på olika sätt berättar om lokalsamhällenas människor, miljöer och utveckling.

Hämtat från Sveriges Hembygdsförbunds hemsida

Hembygdsforskaren Kent Friman med Varnhemsbygden 1990, vari ingår en text om textilkonstären Agda Österbergs liv i Axvall, Varnhem och Tre Bäcker – den senare var såväl bostad som arbetslokal.

Agda Österbergs liv från Stockholm till Tre Bäcker

Den 6 oktober 2019 höll hembygdsforskaren Kent Friman en föreläsning i Kulturfabriken, Skövde, med utgångspunkt från Skarke-Varnhems Hembygdsförenings hemsida om den kända textilkonstnären Agda Österberg (1891–1987), som under en stor del av sitt liv levde på Tre Bäcker i Varnhem.

Arrangör var Skövde Hembygdsförening.

Textilkonstnären Anette Magnusson, Ljungstorp, berättade om sin praktikanttid under 1950-talet hos Agda Österberg på Tre Bäcker.

Det berättades även om Agdas man, konstnären Gunnar Lindström. Paret skildes senare. Lindström hade bland annat varit stuntman i USA.

Skarke-Varnhems hemsida:

www.hembygd.se/skarke-varnhem

Monika Moberg Kilefors

1 627 357 kr

i återbäring!

Hembygdsförsäkringens försäkringsgivare Länsförsäkringar Halland betalar i år ut återbäring till alla sina kunder. Det betyder att alla föreningar anknutna till Hembygdsförsäkringen kommer att få dela på 1 627 357 kr. Återbäringen kommer att dras av från er premie vid årsfaktureringen i december.

Ju färre skador som drabbar våra hembygds-gårdar desto tryggare är kulturarvet och desto mer kan vi få tillbaka.

Lär dig skydda kulturarvet >>
sakerforeningsgard.se

0200-22 00 55 | forsakring@hembygdsforbundet.se
facebook.com/hembygdsforsakringen | hembygd.se

Tänkvärt

En levnadsregel från en far till en son:
”Mitt barn, du sa allti hålla däk te sanninga
– såvida du ente kommer på nôket bättre.”

Ett citat från Västgöta-Bengtsson

Västergötlands Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan vid kurser och konferenser. Varje enskild hembygdsförening avgör själv vilket studieförbund man vill samarbeta med.

Åse och Viste Hembygdsförening har fyllt 100 år

Åse och Viste Hembygdsförening i Grästorps bildades 1919. Föreningens samlingar är inrymda i Folkskolan från 1912, i Grästorps Museum.

Under jubileumsåret visar föreningen olika temaställningar. Syftet vid bildandet var att förvalta och vårda museisamlingar och bygdens fornbyggnader.

Under 1912 var Oscarsskolan, som den då hette, färdig. Den användes som skolhus till 1985, då Lunneviskolan var nybyggd för lågstadieelever.

Centralskolan, som togs i bruk 1960, är en skola för årskurserna 4–9.

Grästorps kommun överlät den gamla skolan till Åse och Viste Hembygdsförening och här öppnades även museet. Att vara mån om kulturarvet är viktigt.

Föreningen har tagit emot många gåvor som exempelvis ett helt bohag från syskonen Bengtsson i Flakeberg. Ett par fornstugor vårdas av hembygdsföreningen, liksom en smedja i Flakeberg, en benstamp i Tengene och Ås gamla stenbro.

I september firades hundraårsdagen rejält i Grästorps museum med en kakbuffé. Det visades såväl film som några av de första gåvoföremålen. Tipspromenad arrangerades fram till holkkvarnen vid Marknadsberget.

På Åse och Viste Hembygdsförenings hemsida finns en vacker bild på den gamla skolan, där nu Grästorps Museum är inrymt.

Monika Moberg Kilefors

Med stöd från

HembygdVäst, vari ingår Västergötlands Hembygdsförbund, Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund, Bohuslänns Hembygdsförbund och Göteborgs Hembygdsförbund, stöds ekonomiskt av Västra Götalandsregionens kulturnämnd.

Ett stöd som vi är mycket tacksamma för. Tack vare det stödet kan vi erbjuda våra medlemsföreningar en omfattande och kvalitetsmässigt bra verksamhet.

VÄSTGÖTA BYGDEN

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande,
Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033-26 19 21.
073-943 61 75. E-post: birgitta.fristad@telia.com

Hans Menzing, Marumstorget 1,
532 32 Skara, tel 0511-126 43.

E-post: hans.menzing@telia.com

Monika Moberg Kilefors, ansvarig utgivare,
tel 070-642 56 70, Norra Bergvägen 16B, 541 32 Skövde.

E-post: redvastgotab@gmail.com
eller monika.moberg@blackhornet.me

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
540 15 Våring, tel 0708-42 04 53.

E-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen,
tel 0730-23 11 50. E-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmostad,
465 97 Nossebro, tel 0512-531 50, 070-32 81 333.

E-post: frammostad@tagebrolin.se

Leif Brunnegård, Asklanda, 447 93 Vårgårda,
tel 0322-66 11 43. E-post: leif.brunnegard@gmail.com

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,
tel 070-620 66 66. E-post: bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Torsbovägen 8 B, 511 68 Hyssna,
070-65 87 910. E-post: anna.faxgard@telia.com

Förbundsordförande: Sven-Åke Mökander,

Markgatan 39, 441 51 Alingsås, tel 0322-67 23 10,
070-672 31 56. E-post: svenake.mokander@gmail.com

Vice förbundsordförande: Jan-Olof Berglund

Förbundssekreterare: Eva Mann (se nedan)

Förbundskassör: Tommy Kroon.

Timmermansgatan 19, 532 33 Skara, tel 070-591 24 55.
E-post: tommy.kroon@kunskapstradet.se

Kanslist: Eva Mann. Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-105 50, bostad 070-313 65 60.
Bankgiro: 378-5383. Swish: 123 214 84 19.

**Har Du adressförändring, ring till Eva Mann,
tel 0512-105 50. Arbetstid: torsdagar 9-15.**

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Västergötlands Hembygdsförbund
Box 15
SE-534 21 Vara

God Jul

Skicka en julkhälsning till någon du bryr dig om!

Och stöd samtidigt Sveriges Hembygdsfond
www.hembygd.se/stod
BG: 900-6107 eller PG: 90 0610-7

90 SVENSK INSAMLINGSKONTROLL

SVERIGES HEMBYGDSFÖRBUND

Stämningsfull Luciadag och lugna helger önskar vi våra läsare!

I många hem hör det till traditionen att göra i ordning och ställa fram ljusängeln på bordet till jul. I vardera handen har den ett ljus, ofta ett julgransljus. Ängeln på bilden köpte Maria Carlssons mamma Ingegerd på avbetalning i Zettergrens speceriaffär i Skövde i början av 1940-talet. Just den här ängeln bära båda ljus bär i toppen små glödlampor, som drivs av ett batteri.

Foto: Monika Moberg Kilefors